

Informatienota voor de raad

Datum 14 juni 2021

Onderwerp	Informatienota proces Berkum Energieneutraal
Versienummer	V1.1

Portefeuillehouder

Informant J.M. Kok / B. Koopman
Afdeling Proces-, Programma- en Projectmanagement / Stichting Duurzaam Berkum
Telefoon 038 4983252 / 06 15072930
Email JM.Kok@zwolle.nl / benkoopman@home.nl
Bijlagen I beschikking toekenning PAW uitkering
II beoordelingsrapport aanvraag Zwolle

Wij stellen u voor kennis te nemen van:

1. Het proces van de gemeente en Stichting Duurzaam Berkum om te komen tot een plan van aanpak richting een Aardgasvrij-ready Berkum
2. De gevraagde actieve rol van uw Raad in dit leerproces

Datum

14 juni 2021

Inleiding

In oktober 2020 is de specifieke uitkering Proeftuin Aardgasvrije Wijken (PAW) toegekend aan de gemeente Zwolle, op basis van haar aanvraag om de wijk Berkum aardgasvrij-ready te maken. De toegekende uitkering is bestemd voor het verduurzamen van particuliere koopwoningen in de wijk. Daarnaast is een bedrag voor proceskosten toegekend om het proces te kunnen organiseren dat moet leiden tot een aardgasvrij-ready wijk.

Onder een 'aardgasvrij-ready wijk' verstaan we een wijk waarin alle gebouwen dusdanig zijn geïsoleerd en gedrag van inwoners zodanig is aangepast dat ze klaar zijn om aan te sluiten op het nieuwe wijkenergiesysteem, op het moment dat dit systeem operationeel is. In Berkum betekent dit dat de wijk 30-35% minder energie verbruikt dan nu.

De toekenning van de uitkering is een mooi compliment voor de nauwe samenwerking die op dit vlak plaatsvindt tussen de wijk, partners en de gemeente. Berkum Energieneutraal komt alleen tot stand door met elkaar als gelijkwaardige partners samen te werken. Daarom is er voor gekozen om als Stichting Duurzaam Berkum (SDB) en de gemeente samen uw raad te informeren. De inhoud van de voorliggende nota is dan ook gezamenlijk opgesteld met het bestuur van Stichting Duurzaam Berkum¹. Door deze nota mede te ondertekenen onderschrijft SDB de inhoud en bekrachtigen daarmee hun wens om het partnerschap met de gemeente op deze wijze voort te zetten.

Met deze nota informeren wij, gemeente en Stichting Duurzaam Berkum, uw Raad over hoe we in co-creatie willen komen tot een plan met de wijk, en nodigen we uw Raad uit om hierin actief te participeren. Hiermee bedoelen we dat uw Raad wordt uitgenodigd om pro-actief mee te denken en mee te lopen in het wijkproces de komende jaren.

De PAW-uitkering is toegekend in de vorm van een specifieke uitkering. De gemeente blijft formeel resultaatverantwoordelijk hiervoor, ondanks de nog te maken afspraken met SDB. Dit betekent dat de aanvraag leidend is bij de verantwoording. De komende 8 jaar doorlopen we in Berkum een traject dat ertoe moet leiden dat de gebouwen in deze wijk op 1 januari 2028 aardgasvrij-ready zijn. Zolang toegewerkt wordt naar dit resultaat, is de gemeente vrij om haar eigen aanpak hierin te kiezen. Want Berkum is een proeftuin en de uitkering (mits besteed aan de doeleinden uit de aanvraag) is leergeld. Mochten we, SDB en de gemeente, van de toegezegde resultaten af moeten of willen wijken, dan is dit alleen mogelijk in goed overleg met het Programma Aardgasvrije Wijken.

Aanpak

Vanuit de reflectieve monitoringsrondes van eerste tranche PAW-proeftuinen blijkt dat er meer naar inwoners geluisterd moet worden bij de energietransitie. Business cases zijn uit te rekenen, draagvlak niet. Elke wijk is hierin uniek en verdient een unieke aanpak. Het uitgangspunt van het traject in Berkum is dan ook participatie. We willen betrokkenen meenemen bij iedere stap die we zetten in het omvangrijke traject. Zodat niemand het gevoel heeft dat alles hem of haar overkomt, en duidelijk is wat er gaat gebeuren, wanneer en welke keuzes er zijn. We willen actief partnerschap tussen wijk, SDB en

¹ De Stichting Duurzaam Berkum is opgericht in 2020 en voortgekomen uit het project Berkum Energieneutraal en richt zich op het realiseren van een duurzame en energieneutrale wijk.

Datum 14 juni 2021

gemeente, en streven naar een actieve rol van uw Raad. Uitgangspunt hierbij is steeds een zo hoog mogelijke trede op de 'participatieladder'. Iedereen doet dit voor het eerst, dus stellen we voor samen stappen te zetten en samen te leren.

De gemeente neemt deel in het landelijke PAW-Kennis- en Leerprogramma, en staat de komende jaren in verbinding met het kennisnetwerk van de overige proeftuinen, dat hieruit voortkomt. Zwolle neemt ervaringen van andere gemeenten mee en brengt haar eigen ervaringen in. Op deze manier leren de Nederlandse gemeenten en Rijksoverheid wat nodig is bij het meenemen en meekrijgen van inwoners, bedrijven en partners in de energietransitie.

De leerervaringen die we opdoen in Berkum en ophalen uit proeftuinen in het land passen we toe in de volgende wijktransities in de stad. Iedere wijk of buurt is anders en kent een eigen dynamiek, maar er zijn ongetwijfeld veel parallellen met situaties in andere wijken in Zwolle; woningen die in Berkum staan, staan overal in Zwolle.

Opstellen plan van aanpak en samenwerkingsovereenkomst

Samen, de Stichting Duurzaam Berkum en gemeente, stellen we een voorlopig plan van aanpak op, met daarin op hoofdlijnen de opgave vertaald in een voorstel voor de uitvoering en aanpak, het proces en de planning van de komende jaren en een investeringsbegroting. Daarna stemmen we dit af met de wijk. We streven ernaar dit na de zomer 2021 aan uw Raad te kunnen presenteren en daarbij uw akkoord op de vrijgave van de budgetten te verkrijgen. De gemaakte afspraken worden vastgelegd in een samenwerkingsovereenkomst tussen de gemeente en SDB. Deze zal dan t.z.t. door het college worden ondertekend.

In het plan worden vijf sporen uitgewerkt:

1. Mogelijke investeringsstrategieën

De gemeente heeft in totaal 4,1 miljoen euro ontvangen voor het verduurzamen van particuliere koopwoningen (de zogenaamde onrendabele top van de gebouwgebonden maatregelen als in de PAW-aanvraag vermeld). Er wordt een aantal routes verkend om dit slim te doen en zoveel mogelijk effect te bereiken met dit budget.

Hiervoor wordt overlegd met partijen als EFO (Energiefonds Overijssel) en SVN (Stichting Volkshuisvesting Nederland). De routes die nu voorlopig in beeld zijn worden door Stichting Duurzaam Berkum verder uitgewerkt, met ondersteuning van de gemeente:

- 'eenmalige subsidiering': verstrekken van een vast bedrag aan een woningeigenaar mits deze een aantal verduurzamingsmaatregelen neemt
- 'gebiedsfonds': met het bedrag van bijvoorbeeld 3 miljoen euro een revolverend fonds inrichten, waarmee een groter bedrag kan worden aangetrokken om wijkbewoners tegen zeer gunstige voorwaarden geld te laten lenen
- 'ESCO-route': een totaalpakket aanbieden van verduurzaming, opwekken, onderhoud (bijv. woningabonnement) en wellicht op termijn lokaal eigenaarschap van een wijkenergiesysteem. Elke route wordt nu onderzocht en uitgewerkt in mogelijke concrete scenario's. Bij elk scenario past ook een andere uitvoeringsorganisatie en bepaalt dan ook mede de hoogte en vorm van de uitvoeringskosten.

2. Verduurzamen

Datum 14 juni 2021

De lopende pilot in Berkum met 92 koopwoningen, waarvan de eigenaren zijn ondersteund bij het verduurzamen van hun woning, is in uitvoering en krijgt in 2021 een vervolg. Na evaluatie van deze pilot wordt gestart met een tweede tranche, waarbij we 200 woningen willen aanpakken. Dit gebeurt op basis van zorgvuldig gedefinieerde leervragen.

In dit traject wordt zo mogelijk ook gebruik gemaakt van het samenwerkingsverband Transform². Hierin zijn de samenwerkende partijen hard op weg om een marktplaats te gaan inrichten waarop marktpartijen op het gebied van gebouwgebonden maatregelen (isolatie, ventilatie, installatie) zich aanbieden, op voorwaarde dat zij de inwoners ontzorgen. Hiertoe is in mei een marktconsultatie gehouden, waarin met een kleine 20 marktpartijen is gesproken over hoe overheid, markt en inwoners als partners kunnen optrekken bij het verduurzamen van buurten en wijken. Het bureau Squarewise begeleidt dit proces. Het is de bedoeling dat in oktober 2021 een marktplaats is ingericht. Inmiddels hebben ook de provincies Zuid-Holland en Groningen interesse getoond in de Transform aanpak. Uw Raad wordt meer in detail geïnformeerd over de voortgang binnen Transform zodra de planning concreet is geworden.

Ook wordt het verduurzamingstraject in Berkum verder ondersteund door de provincie Overijssel, die een innovatieve wijze van digitale woningscans financiert, waarbij wordt gekeken hoe op grote schaal toch nauwkeurig inzicht kan worden verkregen in de te nemen maatregelen er woning. Deze tweede fase van het verduurzamingstraject is een voorzichtige opschaling en gaat opnieuw zorgen voor veel leerervaringen. We verbinden de PAW aanpak hier aan.

In de bijgevoegde PAW-aanvraag heeft de gemeente de bebouwde kom buurt Berkum als proeftuigebied gemarkeerd. Er wordt momenteel gekeken of dit uitgebreid kan worden met buurten Veldhoek, Brinkhoek en Bruggenhoek.

3. Wijkenergiesysteem

Voor de wijk Berkum wordt onderzocht welk energiesysteem het beste past. Er zijn in een eerste verkenning in een eerder stadium een aantal varianten verkend, waarbij een warmtenet en hybride systeem als twee meest gunstige wijkenergiesystemen naar voren kwamen. Om inwoners goed mee te nemen en om volledig transparant te zijn in de keuze van het nieuwe systeem, is besloten alle vier de mogelijke varianten³ door te rekenen in een werkgroep (met daarin de betrokken partijen als wijkbewoners, woningcorporatie, netbeheerder). Dit gebeurt met het rekenmodel TREX, dat in Transform-verband is ontwikkeld. Naast financiële consequenties van de verschillende systemen wordt in de wijkenquête die we in juni 2021 gaan houden, alle inwoners gevraagd naar de waarden die ze toekennen per wijkenergiesysteem (bijv. welke aanpassingen aan de woning, leveringszekerheid, eigenaarschap, impact op de leefomgeving). Deze waarden worden toegevoegd aan de vergelijking van de systemen, zodat deze niet alleen op financiële, maar ook emotionele waarden worden vergeleken. Het vergelijken van de systemen kost tijd door de participatieve manier waarop dit wordt uitgevoerd. Uiteindelijk krijgen we hierdoor wel meer kwaliteit. We verwachten begin 2022 een vergelijking van de systemen aan de wijk te kunnen voorleggen. Wij streven er naar dat SDB, gemeente en wijk samen tot een eenduidige keuze komen die we aan uw Raad kunnen voorleggen.

² Transform is een samenwerkingsverband van Zwolle, Deventer, Apeldoorn, Zutphen, Provincies Overijssel en Gelderland en RVO. Hierin werken we aan de financierbaarheid van de energietransitie en ontzorging van inwoners daarbij.

³ Mogelijke alternatieven voor het verwarmen met aardgas zijn: all-electric, hybride (elektrisch i.c.m. duurzaam gas), warmtenet en duurzaam gas. Meer informatie hierover op www.zwolle.nl/energie

Datum 14 juni 2021

De gemeente biedt in dit proces de Stichting Duurzaam Berkum en de woningbouwcorporaties, met Delta Wonen als penvoerder, de mogelijkheid om een onafhankelijke second opinion uit te voeren op het resultaat en de toegepaste uitgangspunten.

4. Grootschalige opwek

Om uiteindelijk de term 'Berkum Energieneutraal' waar te maken, moet evenveel energie⁴ worden opgewekt als verbruikt. Daarom is de energie coöperatie Berkum Energieneutraal opgericht. De komende jaren worden routes verkend om de coöperatie in staat te stellen decentraal zelf energie op te wekken of te participeren in bestaande of nieuwe grootschalige trajecten. SDB heeft de gemeente gevraagd daar actief in te helpen door ruimtelijk mogelijkheden te bieden voor zon of wind. We zien dat dit een katalysator kan zijn voor het spoor verduurzaming en meer draagvlak kan opleveren voor het gehele proces. We verkennen momenteel de mogelijkheden daartoe. Dit is wel een proces van ettelijke jaren en zal waarschijnlijk pas na de uitvoeringsperiode van PAW (2028) tot resultaten leiden. Parallel verkent SDB de mogelijkheden om van zonnepanelen op (grote) daken.

5. Communicatie/participatie

Communicatie is de ruggengraat van de wijktransitie. Afgesproken is om de komende jaren integraal, dus altijd in afstemming met de partners, te communiceren. Dit gebeurt via alle kanalen die de partners tot hun beschikking hebben. De website www.berkumenergieneutraal.nl is hierbij het centrale punt. Maar ook in de Berkumer, Swollenaar, digitale nieuwsbrieven, social media en via enquêtes wordt de wijk geïnformeerd en geconsulteerd. Als de omstandigheden dit toelaten zorgen we ook voor bewonersbijeenkomsten en een fysiek informatiepunt in wijkcentrum De Weijenbelt. Subsidies als RRE en RREW zorgen voor meer communicatiemomenten en zijn een belangrijke drager voor alle bovengenoemde projecten.

Verder zijn enthousiaste vrijwilligers essentieel voor het project. Er wordt daarom ook ingezet op het werven van vrijwilligers om mee te werken op de diverse thema's. In het plan van aanpak dat wordt opgeleverd is het communicatie-/participatieplan een belangrijke pijler.

Bewonersconsultatie

Om de wijk mee te nemen en uit te nodigen mee te denken, organiseerden we, SDB en Gemeente, in april samen met de woningcorporatie deltaWonen een tweetal interactieve webinars. Hierin is de wijk bijgepraat over alle bovengenoemde sporen en konden inwoners live vragen stellen. Alle vragen zijn ook terug te vinden op de website van Berkum Energieneutraal.

Verder ontvangt ieder adres in de wijk (zowel huur- als koopwoningen) voor de zomer een wijkenquête. Hierin wordt alle wijkbewoners gevraagd naar een breed aantal onderwerpen. Bijvoorbeeld wat ze al weten van de energietransitie en wat ze nog graag zouden willen weten. Of ze het project Berkum Energieneutraal kennen en of ze hieraan willen bijdragen. Welke zorgen ze hebben, hoe ze geholpen en geïnformeerd willen worden om hun woning en/of gebouw te verduurzamen, wat ze verwachten van een nieuw wijkenergiesysteem, wat ze verwachten van de gemeente etc. De resultaten van deze enquête worden na analyse teruggekoppeld aan de wijk. Hierin wordt aangegeven hoe de resultaten zijn verwerkt in het plan van aanpak. Het definitieve plan van aanpak is hiermee na de zomer 2021 gereed. Ook kan op basis van de uitkomst nog gerichter worden gecommuniceerd en geparticipeerd.

⁴ Dit betreft het gebouwgebonden energieverbruik zoals verwarming, warm kraanwater en verlichting, en het huishoudelijk energieverbruik zoals stofzuigen, tv, computer. Energieverbruik voor bijv. het laden van een elektrische auto, valt hier niet onder.

Datum 14 juni 2021

Bedrijven

Voor de bedrijven in Berkum, inclusief het bedrijventerrein Schrevenweg, moet nog een toegesneden aanpak worden opgesteld en waar mogelijk vervlochten in de aanpak voor bewoners. Tot nu toe is het rechtstreeks bereiken van ondernemers lastig gebleken. We gaan daarom met de ondernemersvereniging Berkum-Vrolijkheid-Oosterenk in gesprek..

Participatieve werkwijze

Tot nu toe hebben we, SDB en gemeente, met maximale transparantie samengewerkt met, deltaWonen, NMO, Enexis en vele anderen. Dit willen we blijven doen, het is de sleutel tot het succes. Het slagen van de energietransitie is sterk afhankelijk van maatschappelijk draagvlak, en door de wijk in elke stap mee te nemen houden we een vinger aan de pols. Zowel de gemeente als SDB moeten in dit project benaderbaar, bereikbaar en betrouwbaar zijn.

Een langdurig traject in co-creatie met een wijk is nieuw, net zo nieuw als de energietransitie is. Samen met de wijk alle stappen doorlopen is arbeidsintensief, en kost tijd. Als gemeente zullen we onderdelen los moeten laten en overdragen aan de wijk en stakeholders. Maar we, SDB en gemeente, geloven dat dit de manier is om de juiste keuzes op de juiste momenten te kunnen maken. Dat vraagt van de gemeente én het gemeentebestuur flexibiliteit en de bereidheid zich anders te organiseren of op een andere manier tot besluitvorming te komen. De aanpak die we hierin kiezen is meer procesmatig dan projectmatig en meer organisch dan op voorhand dichtgetimmerd. Het feit dat we mogen werken met leergeld, faciliteert deze keuze.

We hopen dit traject ook in nauwe samenspraak met uw Raad te kunnen doorlopen. Daarom nodigen we raadsleden van harte uit om mee te denken, vragen te stellen aan ons college en ook aan wijkbewoners en zo ook haar eigen leertraject vorm te geven. In het Plan van Aanpak zullen we hier specifiek aandacht aangeven en handvatten voor de raad bieden.

Door eerst te investeren in kennis, transparantie en vertrouwen van inwoners en bedrijven leggen we de basis voor een wijktransitie die zoveel mogelijk ontzorgt. Dit kost veel tijd en communicatie, maar dit is noodzakelijk voor een soepelere uitvoeringsfase, die zich aanpast aan de wensen en behoeften van wijkbewoners in plaats van andersom.

Risico's

Er zijn geen financiële risico's met betrekking tot het eventueel terugbetalen van de PAW-subsidie. Het is 'leergeld'. Wel zijn er talloze risico's verbonden aan het uitvoeren van een wijktransitie, waaronder:

- Geen draagvlak in de wijk voor het verduurzamen van woningen en gebouwen;
- Geen draagvlak in de wijk om aan te sluiten op het wijkenergiesysteem;
- Samenwerking met wijk en/of partners gaat stroef;
- Wijkenergiesysteem blijkt niet haalbaar.

We weten zeker dat we op enig moment te maken gaan krijgen met één van de bovenstaande risico's. In het landelijke PAW-netwerk zijn al veel gemeenten bezig met gelijksoortige trajecten. Deze trajecten worden zorgvuldig gemonitord door het Programma Aardgasvrije Wijken. Door nauw in contact te blijven met dit netwerk en de betrokken ministeries, kunnen knelpunten snel in beeld komen en kunnen we gebruik maken van de oplossingen die al door andere gemeenten in kaart zijn gebracht.

Financiën

Datum 14 juni 2021

In de bijlage 'PAW aanvraag' is beschreven waar de uitkering aan wordt besteed: ruim 3 miljoen euro is bestemd voor het investeren in maatregelen voor het verduurzamen van particuliere koopwoningen (de zogenaamde *onrendabele top* op de gebouwgebonden maatregelen).

Van het budget van 4,1 miljoen euro is op voorhand 853.000 euro begroot voor proceskosten die nodig zijn om alle gebouwen in de wijk aardgasvrij-ready te maken. Dit zijn proceskosten die de gemeente en Stichting Duurzaam Berkum moeten maken voor (extra) capaciteit en ook de kosten voor bijvoorbeeld Transform of extern advies. Voor het akkoord op het vrijgeven van het budget zullen wij na de zomer een beslisnota aan uw Raad voorgeleggen gebaseerd op het concept Plan van Aanpak. Na uw akkoord worden de definitieve kosten opbouw en kostenverdeling vastgelegd in de samenwerkingsovereenkomst op basis van het plan van aanpak, dat ter goedkeuring aan het college wordt voorgelegd..

Communicatie

Communicatie is de basis voor het slagen van dit project, in elke fase. Er wordt breed gecommuniceerd in de wijk, met partners, met de eigen organisaties, met het bestuur, de pers, andere gemeenten en het landelijke PAW-netwerk. Hiervoor wordt in het plan van aanpak een communicatieplan opgenomen. Met uw raad plannen we een bijpraatsessie na de zomer, om u samen, SDB en gemeente, te informeren over de stand van zaken.

Vervolg

Het uitgewerkte plan van aanpak, dat resulteert in een samenwerkingsovereenkomst tussen Stichting Duurzaam Berkum en de gemeente, verwachten we na de zomer 2021 gezamenlijk aan uw raad voor te kunnen leggen, zodra de input van de wijk n.a.v. de wijk enquête in de plannen is verwerkt. We nodigen uw raad van harte uit om in dit proces samen met de gemeente, de wijkbewoners en de partners mee te lopen. Hoe we dit precies invullen, geven we graag samen met u vorm in het Plan van Aanpak. In ieder geval is op 14 september een bijpraatsessie met uw raad gepland over dit onderwerp.

Openbaarheid

Openbaar

Burgemeester en Wethouders van Zwolle,

voorzitter, Peter Snijders

Secretaris a.i., Liesbeth Borsboom

Stichting Duurzaam Berkum

voorstel

Zwolle

Datum

14 juni 2021

Voorzitter, Ben Koopman

Secretaris, Wim Hovestad

Penningmeester, Roel van 't Oever